

П Р И Л О Ж Е Н И Я

КОНСТИТУИРАНЕТО НА СЪВРЕМЕННАТА
БЪЛГАРСКА СОЦИОЛОГИЯ –
ПРОБЛЕМИ И ДИСКУСИИ*

Самоанализът е непрекъснат процес във всички отрасли на научното знание. Особено необходим в преломни периоди, какъвто ние сега преживяваме, той позволява да се избегнат както крайностите на нихилизма, така и безличното подражателство, да се очертаят плодотворни перспективи.

За развитието на социологическата мисъл в нашата страна аз съм се изказвал специално в печата по различни поводи – от 1969 г. та досега. Искане ми се да се позова по-конкретно на студията “Опит за равностойност на едно научно дело” /13/ и на статията “Институтът по социология на БАН и развитието на социологическата наука в нашата страна” /10/, имащи обобщаващ характер.

Като препращам читателя към тези публикации, тук ще се опитам да погледна на развитието на социологическата мисъл у нас след Втората световна война от по-други ракурси.

...

Социологията до ноември 1989 г.
през призмата на сегашното ѝ състояние

След ноември 1989 г. нашата страна тръгна по нов път. Започна установяването на ново обществено устройство. У нас то се извършва крайно болезнено, с огромни социални издръжки – съпътствано е от пладнешко

* Доклад на пленарното заседание при откриването на четенията за млади социолози (26-27 март 1997, София). Този доклад беше даден за публикуване в “Списание на БАН” още през пролетта на 1997 г. Но след продължително мълчаливо протакане, съвсем неетично редколегията на списанието не изпълни своето обещание да го отпечати. Затова тук се публикува за първи път. Включването му в тази книга е целесъобразно, защото в доклада се съдържат важни оценки за формирането и развитието на социологическото направление след Втората световна война в нашата страна, както и за неговото състояние в периода на преход след 10 ноември 1989 г. Съкратени са някои пасажки, които смислово повтарят текстове от изложението преди това.

разбойническо грабителство, от бизнесменски тероризъм, от груби посегателства срещу българщината, от развихрянето на невероятен кариеризъм и демагогия, от масова деморализация и лумпенизиране. Новите формационни характеристики на обществото все по-ясно изкрystalизирват. Вече определено започна да се откроява обликът на неокапитализъм в нашата страна.

Промяната на типа на социологическата система неизбежно засегна и социологията във всичките ѝ аспекти – тематика на изследователските проекти, методологични парадигми, насоченост на ЕСИ, подготовка на социолози, организационна структура, финансиране, сътрудничество с чуждестранни социолози. Изменят се качествено и взаимовръзките със социалната среда. Най-важно значение тук имат две социологически взаимовръзки: социология и политическа власт, социология и икономика. В редица отношения зависимостите на социологията от тези извъннаучни фактори стана още по-силна. В някои отношения свободата на социолозите се разшири, но в други се стесни.

Процесът на адаптиране на социологията с цялостната ѝ структура и съдържание като специфична познавателна и образователно-информационна дейност към изменящата се социална среда ще продължи. Той не може да завърши, докато не се уталожат и укрепят достатъчно новият формационен облик на обществото, новите класови и социално-групови сили, които ще доминират в него.

Тъй като периодът след ноември 1989 г. е все още кратък, а това означава, че над 90% от сегашните социолози-професионалисти са подготвени като такива до тази дата, очевидно е, че равнището на социологическата дейност в прехода досега се определя преди всичко от придобитата подготовка по социология, от акумулираната социологическа култура, от достигнатото професионално социологическо ниво преди ноември 1989 г. Иначе казано: свойствата на социологическото направление в българското обществознание след Втората световна война, на формиралата се българска социологическа школа се проектират сега в работата на българските социолози и в решаваща степен определят нейното професионално ниво и научна резултатност. В светлината на този основен и най-показателен критерий как изглежда сътвореното от Ошавков и неговите сътрудници и последователи в областта на социологията?

Понеже нямам възможност да навлизам в подробности, ще отбележа само няколко по-значими факти.

Наши социолози след ноември 1989 г. участват в доста международни сравнителни изследвания. Само от Института по социология през 1982 г. те са 24, през 1988 г. – 34, през 1991 г. – 34. През 1992 г. български социолози са били съавтори на международни проекти: със САЩ 2, с Англия 2, с Германия 2, с Франция 1, с Гърция 1, с Полша 1, със Словакия 1, с ЮНЕСКО 2. В сравнителните изследвания те са равностойни партньори на колегите си от западните страни в професионално отношение. При това както в изготвянето на изследователските проекти, така и в провеждането на изследванията и анализа на получените данни.

У нас се създадоха клонове на международни социологически институции. Най-характерният пример е с "Galup International". Българският клон бързо се утвърди в широкоразклонената структура на тази най-авторитетна в света организация за социологически изследвания, която през 1997 г. навършва своя половинвековен юбилей.

...

Пред съда на ретроспекцията

Развитието на социологическата мисъл у нас от втората половина на 50-те години до 1989 г. все по-често става предмет на изучаване, анализ и оценяване. Тук се проявява една закономерност на научното познание: самата наука, изучавайки обекти извън себе си, на определен етап насочва своето внимание и към самата себе си, започва да изследва собствената си същност, структура, функции, взаимовръзки с околната социална действителност.

Нарочните изучавания на историята на социологическата мисъл у нас през посочения период датират от 1969 г. През с.г. в кн. 1 на новопоявилото се двумесечно академично сп. "Социологически проблеми" е публикувана статията на Стоян Михайлов и Ради Василев "Социологията и социологическите изследвания у нас". Макар и лаконично, в нея са очертани главните прояви и моменти в развитието на социологическата мисъл и в частност започналия процес на реабилитиране и институционализиране на социологията. В брошурата "Социологията в България" на Ради Василев, Минчо Драганов и Стоян Михайлов, появила се през 1970 г. на английски и френски език по повод предстоящия VII световен конгрес по социология във Варна, също се прави преглед на развитието на социологическата мисъл в нашата страна, като се предлага и библиография на българската социологическа литература. В книгата на Величко Добриянов, Борис Ставров и Николай Генов "Съвременната социология в България" (1978) се анализира обстойно развитието на социологическата наука специално през интересувания ни период. Анализът обхваща социологическото познание на всичките му нива: общосоциологическо, частносоциологическо, емпирично, както и организационната структура и социологическите кадри. В брошура на английски език (1989), редактирана от Асен Йосифов и Нико Яхиел, се характеризира общо социологическата наука и в частност социологията на науката у нас. В началото на 1991 г. редакцията на сп. "Социологически проблеми" проведе кръгла маса за българската социология в новите исторически условия с участието на 15 известни социолози. Изказванията са публикувани в кн. 3 и 4, 1991 г. В "International Sociology" (1992) се появиха статии на Любен Николов и Кольо Коев, посветени на някои аспекти от развитието на българската социология след Втората световна война. В книгата на Петко Близнаков "Въведение в социологията" (1996) има специален раздел за появата и развитието на българската социология, значителна част от който е посветена на нейното

развитие след войната. В “Енциклопедичен речник по социология” (1996) на развитието на социологическата мисъл в България са посветени три статии: “Социални идеи в България през Средновековието и Възраждането” (Веска Кожухарова и Борис Ставров), “Социологическата мисъл в България 1878-1990” (Веска Кожухарова и Борис Ставров) и “Български социологически институции” (Маргарита Френкева и Борис Ставров).

Във всички тези публикации, изцяло или в по-голямата си част посветени на развитието на социологическата мисъл в нашата страна от втората половина на 50-те год. нататък, създаването на новото направление в българското обществознание се оценява положително. Редицата критични бележки и поставянето на обсъждане на едни или други постановки не отменят признаването на значителния факт: създадено е и се е разгърнало нашироко ново направление в родната наука, включило се още при раждането си в международния социологически живот.

Различна, в значителна степен противоположна оценка на българската социология през разглеждания период се дава от колегата Георги Димитров, доцент в Софийския университет. Неговите становища по интересувания ни въпрос не са нито случайно изтървани фрази, нито израз на мимолетни емоции, а са обстойно промислени оценки. Това личи от факта, че те са изложени в изказването му на споменатото обсъждане в сп. “Социологически проблеми” – при това само неговото изказване се публикува повторно след обработване и разширение в същото списание; в учебника по социология за XI клас (1992), на който той е съавтор; в специален раздел от книгата му “България в орбитата на модернизацията” (1995); в специалната статия “Българската социология – основания за оптимизъм” (1995).

Темата на настоящия доклад ме задължава да се спра на твърденията на Димитров за социологията у нас като отделна наука след II световна война.

Първото становище, което Димитров формулира в своята обстойна и неколkokратно разработвана ретроспекция се състои в пълно отрицание. Той пише с категоричен тон: през изминалите десетилетия в нашата страна не е имало социология /15: 20; 6: 137/. С един замах той зачертава от полето на науката стотици книги и още повече статии, появили се в продължение на три десетилетия. При това част от тези публикации са преведени не само на руски, полски, чешки, унгарски, румънски, но и в САЩ, Франция, Германия, Холандия и други западни страни. Следователно това е упрек не само към българските социолози, публикували до 1989 г. – те са извадени извън борда на науката, но и упрек към чуждестранните списания и издателства, доколкото са си позволявали да печатат ненаучни съчинения.

В духа на това обобщено отрицание е и по-конкретното отрицание: “Социалистическата социология не познаваше нищо от обществения живот” /14: 7/. Да се опровергава такава самоочевидна измислица не се налага. В същия дух Димитров продължава: “У нас няма сериозна общосоциологическа теория... Националната социологическа парадигма е само-

роден балкански вариант на структурен функционализъм, дължащ генезиса си главно на слабата социологическа култура на създателите ѝ” /6: 143,144/. Очевидно като говори за българска социологическа парадигма, той има предвид концепцията за социологическата система, която получи значителна популярност сред нашите социолози. И тук, вече за трети път го установявам – Димитров е размахал секирата и сече безжалостно: социолозите, формулирали и разработили концепцията за социологическата система, са малограмотни, иначе те не биха сътворили такъв ерзац. Все пак нужно е да се оцени неговата проява на мънишко милост – макар и слабограмотна, концепцията за социологическата система била самородна, сиреч оригинална.

Такъв нихилизъм, какъвто демонстрира към българската социология след Втората световна война, изглежда е характерен за нашия автор изобщо, защото със същата безапелационност, като истински гръмовержец, той раздава присъди: историческият материализъм не е наука; така нареченото освобождение (от турското робство – С.М.) не ускори модернизацията, а буквално я спъна /6: 129,213/.

Що се отнася до историческия материализъм, известно е, че неговото създаване е едно от най-важните открития на Маркс и Енгелс в социалната мисъл. Заедно с хилядите отрицания на марксизма изобщо в течение на век и половина се отхвърля и историческият материализъм. Димитров е пореден отрицател. Аз не се съмнявам, че и той ще сподели съдбата на предшествениците си в това отношение като техен дребен епигон да бъде опроверган от времето.

Доколкото Димитров засяга темата за Освобождението, правят впечатление две неща. Той си позволява да говори със снизхождение за него – то е т.нар. освобождение. И второто, което е още по-важно: той демонстрира учудващо незнание на фактите. Българската историческа наука отдавна е установила аргументирано бързия напредък на страната след 1878 г. Само за 34-те години от 1878 г. до Балканската война страната прави скок в развитието си, който засяга всички основни сфери на социологическата система (материално производство, духовно производство, възпроизводство на хората, комуникации, социално управление). За този съвсем кратък период Отечеството ни навакса многократно по-дълъг период от османското робство. Тук искам да напомня един любопитен факт. По време на работата си като военен аташе в София (1913-1915), посещавайки оперни представления, Мустафа Кемал, бъдещият Ататюрк, изразил учудването си как е успял нашият народ след тежкото робство толкова бързо да развие културата си до такива висши форми като операта. Тъкмо с тази по-висока култура той обяснявал победата на България в Балканската война /12: 57/. Не случайно, както посочва Мими Балканска, при посещението на “Кооперативен театър” в Турция през 1931 г. след представленията му в Истанбул театърът бил поканен лично от Ататюрк и в Анкара. Той посетил и шестте представления без да може да скрие възхищението си /1: 309-310/. По това време в република Турция, наследница на многовековната Османска империя, няма нито опера, нито оперета.

Казаното дотук обаче бледнее в сравнение с “откритията” на Димитров за идеологическата функция на социологията у нас преди 1989 г. Ето чуйте: българската социология от началото на 60-те години е адекватният израз на идеологическата трансформация, следваща от развитието на социализма. И по-нататък: социологията е идеология на победилия социализъм, тя има за най-важна мисия да драпира в научни одежди партийната линия /6: 130,131/; утвърждаването на личната власт на Тодор Живков, доколкото бил безличие, изисквало извънредни ресурси, нов идеологически курс, който се реализирал от социологията /7: 111-112/; официалната социологическа парадигма бе по-скоро идеологически параван, а не професионално кредо /7: 109/.

Нужно е пак да предупредя, че като говори за българска социология до 1989 г., за социологическото дело на Ошавков и неговите сътрудници и последователи, Димитров има предвид преди всичко концепцията за социологическата система. Тя именно изпълнявала функцията на идеология на живковизма.

Несъстоятелността на тези твърдения не е трудно да се докаже.

1. Личната власт на Тодор Живков се утвърди в периода 1956-1962 г. С отстраняването на група известни дейци на ЦК на БКП един ден преди откриването на VIII партийен конгрес (4 ноември 1962) това утвърждаване в основни линии завършва. Оттук нататък в партията, държавата и обществените организации Живков ще слуша само похвали. Но концепцията за социологическата система беше формулирана през 1965 г. Очевидно преди да се роди, тя не би могла да помага никому, вкл. на Живков. Тук отново лъсва невежеството на Димитров, което го води до поддържането на смешни твърдения. От друга страна този факт още веднъж демонстрира неговата самонадеяност.
2. В нито един документ на Живков, на партийните конгреси, на пленумите на ЦК на БКП и в други отговорни партийни и държавни документи не се среща понятието “социологическа система”. В целия политически живот, в цялата партийна пропаганда това понятие не функционира. То циркулира само в кръга на професионалната социологическа общност. Пита се: как е възможно нещо, което липсва в идеологическата лексика, да играе идеологическа роля, при това централна? Що за мистификация е това?
3. Любопитно е защо само социологията изпълнява идеологическа роля? Къде останаха другите обществени науки – историята, политическата икономика, педагогиката, естетиката и т.н.? Нима те бяха по-слабо повлияни от живковизма? Ако Димитров приписва и на тях идеологически функции, тогава е задължен да разглежда социологията само като съставка на партийната идеология, но той не постъпва така.
4. Ако категорията “социологическа система” обосновава идеологически победата на социализма, защо такава концепция не се поя-

ви и в другите “социалистически” страни? И по-конкретно, Чаушеску беше по-голямо безличие от Живков, но в румънската социологическа мисъл подобна концепция не беше създадена, защо? Ясно е, че изкуствената предварителна схема на Димитров се пука от всеки допир с фактите.

5. Димитров свързва структурния функционализъм със ситуации на възходящо развитие. Изследването на структурите било характерно за ситуациите на безпроблемно възпроизводство на обществения живот. И обратно, както пише той: “в ситуация на социална криза функционалисткият модел губи всякаква легитимност” /7: 116/. Ако е така, нашият автор изпада в грубо противоречие с фактите от развитието на нашата страна. Изкуствената мисловна схема, която предварително е възприел, го тласка към тежки, но необосновани констатации. Известно е, че от самото начало на 70-те год. средногодишните темпове на икономически растеж у нас започват да спадат по 9-те най-важни икономически показатели с по 3-4 пункта през всяка петилетка. От началото на 80-те год. в носещия отрасъл на икономиката – земеделието – темповете стават отрицателни, а това е индикатор за началото на икономическа криза у нас. Излиза, че категорията “социологическа система” би могла да изпълнява идеологическата си функция само 5 години. Напук на Димитров обаче, тя си остава същностен елемент в българската социологическа школа не само до смяната на Живков в края на 1989 г., но и след това. Нихилистичната критика отново се оказва в безтегловност.

Освен с идеологически съображения, Димитров обяснява възникването на концепцията за социологическата система със селския произход на мнозинството български социолози и съответно с тяхната селска менталност /7: 113,114/. Той обаче пропуска да ни обясни що е селска менталност. Само един момент ни съобщава: организмичността е от висок ценностен порядък в хоризонта на селската менталност /7: 114/. Какво се крие в тази фраза и защо той установява еднозначна връзка между селската менталност и категорията “социологическа система”, един Господ знае. Що се отнася до високия относителен дял на социолозите от селски произход, едва ли е било нужно да го напомня – така е с всички слоеве на българската интелигенция и не би могло да бъде иначе в страна, в която дори през 1946 г. 75% от населението е селско.

Но тук отново възниква нещо неприятно за нашия автор. Той явно се гордее с неселския си произход, с това, че не знае що е мотика и търнокоп, което го причислява автоматично към висшата класа на първоразрядниците в социологията, докато второразрядниците социолози със селски произход са обречени завинаги да не могат да мислят научно, т.е. нефункционалистки, те най-много могат да достигат до презряната организмичност. Колко е куха тази обяснителна теза на нашия автор личи и от следния факт. Родоначалникът на социологическото направление у нас след

Втората световна война Ошавков нито е роден в село, нито е живял в село. От 20-та си година той живее в най-големия български град. Три от младежките си години прекарва в едно най-големите културни средища в света – Париж. И той, както Димитров, не знае що е мотика и търнокоп, чужд е на селската менталност, но това не му пречи да е системник-функционалист. Най-крупният представител на структурния функционализъм в западната социология Парсънс принадлежи към първостепенните димитровци, като градско момче и той не знае що е мотика и търнокоп и не страда от селска менталност, но създава най-влиятелната функционалистка школа в социологията.

Изложеното дотук показва колко често изречените от Димитров с безапелационна категоричност оценки и присъди са скарани люто с фактите, са съпътствани от грубо непознаване на обектите, с които той манипулира. Дори Лиляна Деянова не се съгласява с Димитров: парадигмата за социологическата система според нея нито е била доминираща, нито е била идеологически задължителна. /4: 159/.

Но истинското ниво на мислене на Димитров изпъква, когато започва да характеризира идеологическото и нравствено поведение на водещите социолози у нас. Ето някои от неговите оценъчни бисери: предишната социология е брак по сметка с идеологията на властупражняващите /6: 137/, група социолози в началото на 60-те год. осъществяват идеологически обрат срещу историческия материализъм и така си осигуряват възход в партийната йерархия – това е социалното съдържание на идеята за социологическата система /7: 112/. Аз лично съм много задължен на тези димитровски проникновения, защото те ми позволиха по хетеротопичен начин да разбера какъв кариеристично-меркантилен тип съм бил още от началото на 60-те год.

Обаче апогея на своя анализ в същата насока Димитров постига по-нататък: след като обявява Маркс за вулгарен социологист, след като се разграничава от марксовия догматизъм в разбирането на историята, говорейки за социологическата общност в нашата страна след ноември 1989 г., Димитров гръмогласно заявява: “Щом изчезна държавната баница, армията се стопи” /7: 110/. Или в перефразата: има я баницата, има я и социологията, няма я баницата, няма я и социологията. Наистина трябва да си признаем: този метод на анализ, това ниво на “научно” мислене съкрушава – до такава вулгарност и опростителство, до такава грандоманщина далеч не всеки може да се добере!

И за да завърши дискусията с нашия герой, ще се спра на още три момента.

1. Димитров посочва, че българските социолози, обосновавайки социологията като отделна наука, изместили историческия материализъм, осъществили идеологически обрат срещу него /6: 131; 7: 112/. Тук той отново показва грубо непознаване на литературата, отново фалшифицира фактите. Нито Ошавков, нито другите представители на българската социологическа школа отричат научния

характер на историческия материализъм. Те не го заместват, а го разглеждат като философска методология на социологията, което е съвършено различно от халюцинациите на нашия автор.

2. Незнание и изопачаване на фактите допуска Димитров и спрямо социологията на младежта у нас, макар че е работил в младежкия институт. Тя била получила хиперразвитие и рисувала идилична картина /6: 132-133/. Тук обвинението фактически е най-вече срещу ръководителите на Младежкия център, прераснал по-късно в Институт: проф. Минчо Семов, проф. Петър-Емил Митев, ст.н.с. Андрей Райчев и ст.н.с. Михаил Мирчев. В констатацията на Димитров има само един верен момент – социологията на младежта у нас беше една от най-пълнокръвно развиващите се частносоциологически теории. Но като цяло това не ѝ придаде апологетичен характер. Например, още през 60-те год., под научното ръководство на основателя на Младежкия център и негов пръв директор проф. Семов, се проведе мащабно ЕСИ върху потенциалната миграция на селската младеж. То разкри остри проблеми и противоречия: обезлюдяване на селата и отмиране на някои от тях, намаляване на фертилните нагласи за повече деца, девиантни прояви във връзка с маргинализацията на новите градски жители и неутвърдеността на новите социални стереотипи и др. Нима може да се говори за лакировка тук? Освен многото ЕСИ, редица от които обогатяваха тематично и методично практиката на ЕСИ у нас, освен някои оригинални теоретични обобщения, по времето на следващия директор на центъра (института) проф. Митев се провеждаха ежегодно от 1973 до 1990 г. научни конференции в Приморско. Четири от тях придобиха статут на заседания на Изследователския комитет по социология на младежта при МСА. По това време България се наложи в значителна степен като международно научно средище по социология на младежта. И още един пример. Около средата на 80-те год. първостепенна важност придоби проблемът за т.нар. неформални групи сред младежта. В Политбюро на ЦК на БКП имаше влиятелни сторонници за безкомпромисна разправа с тях, както 25 години преди това се водеше борба против модата. В същото време обаче Младежкият институт, поемайки политически риск, проведе редица изследвания на неформалните групи сред младежта и въз основа на получената информация пледираше за тяхното легитимиране. Основавайки се на тези разработки секретари на ЦК на ДКМС (Александър Мирчев, Андрей Бунджулов) застъпваха същата позиция в Секретариата на ЦК на БКП.
3. Димитров ни поднася шокираща изненада. След като е отрекъл научния характер на концепцията за социологическата система, след като я представя като идеология на живковизма, след като е обявил нейните създатели не само за малограмотни, но и за долнопробни кариеристи, същевременно на много места той самият се

изявява като системник, структуралист, функционалист. Ето, читателю, съди сам: основен социологически принцип е обществото да се разглежда като особена цялостност, общественият живот е системно организиран /6: 22/; възникването на една епоха е равно на формирането на специфична система на обществения живот, глобализирането се човечество е обхванато в единна система, социологията изследва връзките между социалните феномени /5: 14, 122, 145/. Методологичната платформа на Димитров е: “Да се изследва структурната тоталност на социалния живот; да се удържа обществената цялост без да се изпуска от поглед относителната автономност и качествено-своеобразието на всяка от сферите на социалната дейност... Това според мен е реалният специфичен предмет, който конструира социологията като наука” /6: 226/.

Както се вижда, Димитров текстуално повтаря и преписва авторите на концепцията за социологическата система. Деянова също отбелязва в рецензията си върху книгата на Димитров “България в орбитата на модернизацията”, че в тази книга “става дума за наистина социологическо осмисляне на тоталността на обществения живот, на социологическата взаимосвързаност на неговите части” /4: 159/. И така, от една страна отричане и обилно хвърляне на кал върху категорията “социологическа система” и върху нейните автори и поддръжници, а от друга, заимстване на нейни основни постулати, при това без позоваване, което е задължително според научната етика. Коментарът, както се казва, е излишен.

В споменатата рецензия Деянова с изтънчена дамска учтивост по същество се разграничава от оценките на Димитров за българската социология до ноември 1989 г. Тя не иска с многото си питання в рецензията да каже, че в момента може да предложи по-плодотворна схема за обяснение на една духовна сфера (социологията – С.М.), а просто, че тази (схемата на Димитров – С.М.) не ѝ стига, не ѝ харесва /4: 160/.

Най-сетне още един щрих към научния и научноетичния портрет на нашия автор. Той посочва: само голям наивник би се наел да твърди, че знае какво е социология /6: 123/. Значи какво излиза – социолозите са хора, незнаещи с какво се занимават, т.е. полуолигофрени или шарлатани, които лъжат другите. И за да не допусне никакво съмнение относно своя нихилизъм към самата социология, Димитров прибавя: “Фалшиви са изходните предпоставки и целите не само на конкретно съществувалите социологически парадигми, но по-общо на замисъла за социология” /7: 107/. Такива обобщения изискват грандиозна смелост, достойна за по-добра участ. В случая те издават само едно – нарцисстично самовнушение за изключителност и недосегаемост. Не е случайно, че раздавайки сатрапски присъди, обикновено Димитров не се аргументира нито емпирично, нито теоретично-логически. Този стил илюстрира още веднъж маниакалната му самоувереност и същевременно извъннаучността на неговите възгледи.

В заключение – извинявам се, че задържах вниманието на читателя върху този досаден случай. Но освен темата, която ме задължи, съществуват поне още две съображения да сторя това. Подобна нарцистичност и маниакалност, мъглявост на съжденията, логическа несъвместимост на редица от тезите, неинформираност (да не кажа невежество) по доста от третираните въпроси, честа вулгаризация на оценките и обяснителните схеми и изопачаване на нещата – всичко това създава заплахи за обучението на студентите по социология в Софийския университет. Срамно е, че те не чуват името на Живко Ошавков. От друга страна подобно мислене разпокъсва социологическата общност, пречи на нормалното осъществяване на научния обмен, на колегиалния диалог и на приемствеността в развитието на социологическото познание.

И така, у нас се сложи социологическата традиция не само на дълбоко изучаване и творческо възприемане на ценното от историята на социологията, но и на внасяне на оригинални моменти в анализа, на самобитно разработване на социологически проблеми. Положена от първите марксисти у нас и от Иван Хаджийски, подкрепена от Димитър Михалчев, тя бе продължена и обогатена от направлението и школата, основоположник на които стана Живко Ошавков. Осмелявам се да изкажа убеждението си, че тъкмо движението в тази насока разкрива перспективи пред новаторското социологическо търсене. Останалото е самоизмама.

ЛИТЕРАТУРА

1. АТАТЮРК, Кемал. *Избрани речи и изказвания*. С.: Народна просвета, 1981.
2. БЛИЗНАКОВ, Петко. *Въведение в социологията*. Варна: Варненски свободен университет "Черноризец Храбър", 1996.
3. ВАСИЛЕВ, Ради, Стоян МИХАЙЛОВ. *Социологията и социологическите изследвания у нас*. – Социологически проблеми, 1969, кн. 1.
4. ДЕЯНОВА, Лиляна. *Социологията в орбитите на модернизацията*. – Социологически проблеми, 1996, кн. 2.
5. ДЕЯНОВА, Лиляна, Петя КАБАКЧИЕВА, Майя ГРЕКОВА, Георги ДИМИТРОВ. *Социология за XI клас*. С.: Просвета, 1992.
6. ДИМИТРОВ, Георги. *България в орбитите на модернизацията*. С.: Св. Климент Охридски, 1995.
7. ДИМИТРОВ, Георги. *Българската социология – основания за оптимизъм*. – Социологически проблеми, 1995, кн. 4.
8. ДОБРИЯНОВ, Величко, Борис СТАВРОВ, Николай ГЕНОВ. *Съвременната социология в България* (Исторически очерк). С., 1978.
9. *ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕН речник по социология*. С.: М-8-М, 1996.

10. МИХАЙЛОВ, Стоян. *Институтът по социология на БАН и развитието на социологическата наука в нашата страна*. – Списание на БАН, 1994, кн. 3-4.
11. МИХАЙЛОВ, Стоян. *Формирането на човечеството като социологическа система*. – Социологически проблеми, 1995, кн. 4.
12. ПАРУШЕВ, Парашкев. Мустафа Кемал Ататюрк. С.: Отечествен фронт, 1973.
13. Проф. д-р ЖИВКО ОШАВКОВ – личност и научно дело. С.: М–8–М, 1993.
14. *СОЦИОЛОГИЧЕСКИ проблеми*, 1991, кн. 3.
15. *СОЦИОЛОГИЧЕСКИ проблеми*, 1991, кн. 4.
16. KOEV, Kolyo. *Masks and Faces: Bulgarian Sociology in Search of Itself*. – *International Sociology*, 1992, Vol. 7, № 1.
17. NIKOLOV, Lyuben. *Sociologists in Bulgaria Today*. – *International Sociology*, 1992, Vol. 7, № 1.
18. *STUDIES in Sociology of Science*. Almanac, since 1968, Sofia, 1989.
19. *The STATE of Sociology in Eastern Europe Today*. Edited by Jerzy Wiatr. Southern Illinois Universities Press, 1971.
20. VASILEV, R., M. DRAGANOV, St. MIKHAILOV. *La sociologie en Bulgarie*. Sofia, 1970 (Същото и на английски език).